

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

18 юни 2020 година *

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Дистанционна търговия на финансови услуги — Директива 2002/65/ЕО — Член 1 — Приложно поле — Договори за финансови услуги, обхващащи начално споразумение, следвано от последователни операции — Прилагане на Директива 2002/65/ЕО само за началното споразумение — Член 2, буква а) — Понятието „договор за финансови услуги“ — Допълнително споразумение към договор за кредит, с което се изменя първоначално определеният лихвен процент“

По дело C-639/18

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Landgericht Kiel (Областен съд Кил, Германия) с акт от 7 септември 2018 г., постъпил в Съда на 12 октомври 2018 г., в рамките на производство по дело

КН

срещу

Sparkasse Südholstein,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от J.-C. Bonichot, председател на състава, R. Silva de Lapuerta, заместник-председател на Съда, M. Safjan (докладчик), L. Bay Larsen и C. Toader, съдии,

генерален адвокат: E. Sharpston,

секретар: D. Dittert, началник-отдел,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 4 септември 2019 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за КН, от C. Rugen, Rechtsanwalt,
- за Sparkasse Südholstein, от F. van Alen, Rechtsanwalt,
- за германското правителство, от J. Möller, M. Hellmann, E. Lankenau и T. Henze, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от B.-R. Killmann и C. Valero, в качеството на представители,

* Език на производството: немски.

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 12 март 2020 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване е относно тълкуването на член 2, буква а) от Директива 2002/65/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 септември 2002 година относно дистанционна търговия на потребителски финансови услуги и за изменение на Директива 90/619/ЕИО на Съвета и на Директиви 97/7/ЕО и 98/27/ЕО (ОВ L 271, 2002 г., стр. 16; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 4, стр. 183).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор на КН със Sparkasse Südholstein по повод правото на оттегляне от договор на КН във връзка с допълнителни споразумения към договори за кредит, с които се изменят първоначално определените лихвени проценти.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съображения 1, 3, 13 и 16—18 от Директива 2002/65 гласят:
 - „(1) В контекста на постигането на целите на единния пазар е важно да се приемат мерки, имащи за цел постепенно да консолидират този пазар и тези мерки трябва да допринесат за постигането на високо ниво на защита на потребителите, в съответствие с членове 95 и 153 [ЕО].
 - [...]
 3. [...] За да се гарантира свободата на избор, която е основно право на потребителя, е необходима висока степен на защита на потребителите, за да се повиши доверието на същите в дистанционните продажби.
 - [...]
 - (13) Настоящата директива трябва да гарантира високо ниво на защита на потребителите за осигуряване на свободно движение на финансови услуги. Държавите членки не трябва да могат да приемат разпоредби, различни от изложените в настоящата директива, в областите, които тя хармонизира, освен ако това не е [изрично] посочено в нея.
 - [...]
 - (16) Един-единствен договор, който включва последователни операции или отделни операции от едно и също естество, изпълнявани във времето, могат да бъдат обект на различно законово третиране в различните държави членки, но е важно настоящата директива да се прилага по един и същ начин във всички държави членки. За тази цел, е подходящо да се счита, че настоящата директива се прилага за първите от серия последователни операции или отделни операции от едно и също естество, изпълнявани във времето, които могат да се считат за представляващи едно цяло, независимо дали тази операция или серия от операции е обект на един-единствен договор или на няколко последователни договора.

(17) За „начално споразумение за услуги“ може да се счита например откриването на банкова сметка, придобиването на кредитна карта, сключване на договор за управление на портфейл, за „операции“ могат да се считат например, депозирването или тегленето на пари по или от банкова сметка, плащането с кредитна карта, операции, извършени в рамките на договор за управление на портфейл. Добавянето на нови елементи към първоначално споразумение за услуги, като възможността за ползване на инструменти за електронни разплащания към съществуващата банкова сметка на лицето не представлява „операция“, а допълнителен договор, по отношение на който се прилага настоящата директива. [Записването на] нови [дялове] от същия колективен инвестиционен фонд се счита за една от „последователните операции от едно и също естество“.

(18) Като обхваща схемите за предоставяне на услуги, организирани от доставчика на финансови услуги, настоящата директива има за цел да изключи от обхвата си услуги, предоставяни на напълно случаен принцип и извън някаква търговска структура, занимаваща се единствено със сключването на дистанционни договори“.

4 Член 1 от тази директива, озаглавен „Предмет и обхват“, предвижда:

„1. Предмет на настоящата директива е сближаването на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки по отношение на дистанционната търговия на потребителски финансови услуги.

2. В случай на договори за финансови услуги, обхващащи начално споразумение за услуги, следвано от последователни операции или серия от отделни операции от едно и също естество, изпълнявани във времето, разпоредбите на настоящата директива се прилагат само за началното споразумение.

В случай че няма начално споразумение за услуги, но последователните операции или отделните операции от едно и също естество, изпълнявани с течение на времето, се изпълняват между същите страни по договора, членове 3 и 4 се прилагат само когато се изпълнява първата операция. Когато обаче, за повече от година не се изпълнява операция от същото естество, следващата операция ще се счита за първа от нова серия от операции и съответно ще се прилагат членове 3 и 4“.

5 Член 2 от посочената директива, озаглавен „Дефиниции“, предвижда:

„За целите на настоящата директива:

а) „дистанционен договор“ означава всеки договор за финансови услуги, сключен между доставчик и потребител по [организирана схема за] продажба или осигуряване на услуги от разстояние, управлявана от доставчика, управлявана от доставчика, който за целите на този договор използва изключително едно или повече средства за комуникация от разстояние до и включително времето на сключване на договора;

б) „финансова услуга“ означава всяка услуга от банково, кредитно, застрахователно, лично-пензионно, инвестиционно или платежно естество;

в) „доставчик“ означава всяко физическо или юридическо лице, публично или частно, което, действайки в своите търговски или професионални функции, е доставчикът по договора на услугите обект на дистанционни договори;

г) „потребител“ означава всяко физическо лице, което по дистанционните договори, обхванати от настоящата директива, действа за цели извън неговото занятие, дейност или професия;

[...]“.

- 6 Член 3 от същата директива, озаглавен „Информация, предоставяна на потребителя преди сключването на дистанционния договор“, гласи следното:

„1. Своевременно, преди потребителят да бъде обвързан с някакъв дистанционен договор или оферта, той получава следната информация относно:

[...]

3) дистанционния договор

- а) наличие или отсъствие на право на оттегляне от договора в съответствие с член 6 и където има такова право — продължителността и условията за упражняването му, включително и информация за сумата, която може да бъде искано да бъде заплатена от потребителя на база на член 7, параграф 1, както и последствията от неупражняването на това право;

[...]

2. Информацията, посочена в параграф 1, търговската цел [на] която трябва да бъде изяснена, се предоставя по ясен и разбираем начин и по всякакъв начин, подходящ за използваните средства за комуникация от разстояние, като се вземат предвид по-конкретно принципите за добросъвестност при търговските сделки и принципите, регулиращи защитата на тези, които не са в състояние, съобразно законодателството на държавите членки, да дадат съгласието си, като например непълнолетни лица.

[...]“.

- 7 Член 6 от Директива 2002/65, озаглавен „Право на оттегляне от договора“, гласи:

„1. Държавите членки гарантират, че на потребителя се дава период от 14 календарни дни за оттегляне от договора без неустойка и без да посочва основания. [...]

Периодът за оттегляне започва:

- или от деня на сключването на дистанционния договор, с изключение на гореспомената застраховка „Живот“, където срокът започва от момента, когато потребителят е уведомен, че дистанционният договор е сключен,
- или от деня, в който потребителят получи договорните условия и информацията в съответствие с член 5, параграф 1 или 2, ако той е по-късно от датата, посочена в първо тире.

[...]

3. Държавите членки могат да предвидят, че правото за оттегляне от договора няма да се прилага за:

- а) всеки кредит, предназначен главно за целите на придобиването или запазването на вещни права върху земя или върху съществуваща или проектирана сграда, или за целите на обновяването или подобряването на сграда; или
- б) всеки кредит, обезпечен или с ипотека върху недвижим имот, или с право, свързано с недвижим имот [...]

[...]“.

Германското право

- 8 Член 312b, параграф 1 от Bürgerliches Gesetzbuch (Граждански кодекс) в действащата редакция при настъпването на фактите, предмет на главното производство (наричан по-нататък „BGB“), гласи следното:

„Дистанционен договор“ означава договор за доставката на стоки или за предоставянето на услуги, включително на финансови услуги, сключен между търговец и потребител изключително чрез средства за комуникация от разстояние, освен ако договорът не е сключен между доставчик и потребител по организирана схема за продажба или осигуряване на услуги от разстояние. Финансови услуги по смисъла на първо изречение са услуги от банково, кредитно, застрахователно, лично пенсионно, инвестиционно или платежно естество“.

- 9 Член 312d от BGB предоставя на потребителя, сключил дистанционен договор, право на оттегляне от същия и уточнява по същество, че срокът за оттегляне от договора не започва да тече, преди да са били изпълнени задълженията за предоставяне на информация в този смисъл, а в случай на предоставяне на услуги, че същият не започва да тече преди сключване на договора.

- 10 Съгласно член 495, параграф 1 от BGB:

„При договор за кредит, сключен от потребител, кредитополучателят има право на оттегляне [...]“.

- 11 Съдържанието на членове 312b и 312d от BGB е изменено с Gesetz zur Umsetzung der Verbraucherrechterichtlinie und zur Änderung des Gesetzes zur Regelung der Wohnungsvermittlung (Закон за транспониране на Директивата за потребителите и за изменение на Закона за агенциите за недвижими имоти) от 20 септември 2013 г. (BGBl. 2013 I, стр. 3642). Член 229, параграф 32 от Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Закон за преходните и заключителните разпоредби към Гражданския кодекс) предвижда обаче, че така внесените в BGB изменения са ирелевантни за договорите, сключени преди 13 юни 2014 г. От същия член 229, параграф 32 е видно също че при договорите за финансови услуги правото на потребителя на оттегляне от договора не се погасява, докато — в случая на дистанционен договор, сключен преди 13 юни 2014 г. — потребителят не бъде уведомен за правото си на оттегляне или не бъде уведомен в съответствие с действащите към момента на сключването му законови изисквания.

- 12 Член 495 от BGB в редакцията, приложима от 1 август 2002 г. до 12 юни 2014 г., предвижда в параграф 1:

„При договор за кредит, сключен от потребител, кредитополучателят има право на оттегляне в съответствие с член 355“.

- 13 В редакцията, приложима към датата на настъпване на фактите, предмет на главното производство, член 355 от BGB е предвиждал в параграф 3:

„Правото на оттегляне от договора се погасява не по-късно от шест месеца след сключване на договора. При продажба на вещь този срок не започва да тече преди деня на получаването ѝ от получателя. В отклонение от първото изречение, правото на оттегляне от договора не се погасява, когато потребителят не е бил надлежно информиран относно правото му на

оттегляне от договора, а при дистанционни договори за финансови услуги правото на оттегляне от договора не се погасява и когато доставчикът не е изпълнил надлежно задължението си за предоставяне на информация съгласно член 312с, параграф 2, точка 1“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

- 14 На 1 юли 1994 г., 17 юли 1994 г. и 4 ноември 1999 г. банковата институция, чийто правоприменник е Sparkasse Südholstein, сключва три договора за кредит с КН. Първият договор за сумата от 114 000 DEM (германски марки) (около 57 000 EUR) с лихвен процент от 6,95 % и учредено вещно обезпечение върху недвижимост е за финансиране за недвижим имот. Вторият договор за сумата от 112 000 DEM (около 56 000 EUR) с лихвен процент от 5,7 % и учредено вещно обезпечение върху недвижимост също е за финансиране за недвижим имот. От своя страна третият договор за сумата от 30 000 DEM (около 15 000 EUR) с лихвен процент от 6,6 % е за финансиране за стоки за потребление.
- 15 Договорните клаузи, включени в посочените договори, предвиждат, че след определен срок всяка от страните по тях може да поиска адаптиране на първоначално уговорения лихвен процент, като в противен случай институцията кредитодател би могла да определи променлив лихвен процент, съпоставим с прилагания по кредити от същия вид.
- 16 В съответствие с тези клаузи в периода 2008—2010 г. страните сключват допълнителни споразумения към трите договора за определяне на нови годишни лихвени проценти, като използват само средства за комуникация от разстояние. При сключването на тези допълнителни споразумения Sparkasse Südholstein не уведомява КН, че има право на оттегляне.
- 17 С волеизявление от 2 септември 2015 г., получено от Sparkasse Südholstein на 8 септември 2015 г., КН уведомява последното, че възнамерява да се оттегли от допълнителните споразумения. След като подчертава, че всяко от тях представлява дистанционен договор, тя посочва, че след като не е била уведомена за правото си на оттегляне, тя все още има възможност да се оттегли по силата на член 495, параграф 1 от BGB или, при условията на евентуалност, по силата на член 312d, параграф 1 от BGB.
- 18 КН се обръща към Landgericht Kiel (Областен съд Кил, Германия) с иск да установи, че в резултат от оттеглянето от допълнителните споразумения към втория и третия договор изцяло е отпаднало съгласието между страните относно уговорените с тези допълнителни споразумения лихвени проценти и да осъди Sparkasse Südholstein да ѝ възстанови лихвите и главницата, внасяни след сключването на допълнителните споразумения, разноските за воденето на отчетност, както и да ѝ изплати обезщетение.
- 19 Sparkasse Südholstein желае искът да бъде отхвърлен, като оспорва съществуването на правото на КН да се оттегли от допълнителните споразумения. Всъщност според банковата институция освен че първоначалните договори не са били сключени с използването на средства за комуникация от разстояние, допълнителните споразумения, които не се отнасят за други финансови услуги, не можели да бъдат предмет на самостоятелно оттегляне. При условията на евентуалност, ако оттеглянията, извършени от КН, са действителни, единствената последица от тях би било унищожаването на допълнителните споразумения, но не и на първоначалните договори, по които щели да продължат да действат променливи лихвени проценти в съответствие с договорните разпоредби.
- 20 Запитващата юрисдикция сочи, че изходът на спора в главното производство зависи от отговора на въпросите дали за допълнителните споразумения трябва да се счита, първо, че са били сключени по организирана схема за осигуряване на услуги от разстояние, управлявана от доставчика, по смисъла на член 2, буква а) от Директива 2002/65, и второ, че попадат в

понятието „договори за финансови услуги“ съгласно същата разпоредба. По-конкретно запитващата юрисдикция подчертава, че отговорът на втория въпрос би бил необходим, за да може евентуално да приложи към спора в главното производство член 312b, параграф 1, както и член 312d, параграфи 1 и 2 от BGB, и добавя, че в съответствие с волята на германския законодател понятието „договори за предоставянето на услуги, включително на финансови услуги“ съгласно член 312b, параграф 1, първо изречение от BGB би трябвало да се тълкува в съответствие с Директива 2002/65.

21 При тези обстоятелства Landgericht Kiel (Областен съд Кил) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1) Представява ли договор, с който се изменя съществуващ договор за кредит, като промяната засяга само размера на договорения лихвен процент (допълнително споразумение за лихвения процент), договор, „склучен [по организирана] схема за продажба или осигуряване на услуги от разстояние, управлявана от доставчика“ по смисъла на член 2, буква а) от Директива [2002/65], когато банка с мрежа от клонове сключва само в своите търговски обекти договори за кредити за финансиране на недвижими имоти, за които се учредяват вещни обезпечения върху недвижимости, но в рамките на съществуващи договорни отношения сключва договори за изменение на вече сключени договори за кредит, като понякога използва изключително средства за комуникация от разстояние?
- 2) Налице ли е „договор за финансови услуги“ по смисъла на член 2, буква а) от Директива [2002/65], когато се изменя съществуващ договор за кредит, като промяната засяга само размера на договорения лихвен процент (допълнително споразумение за лихвения процент), без да се удължава срокът на кредита или да се увеличава неговият размер?“.

По преюдициалните въпроси

По втория въпрос

- 22 С втория си въпрос, който следва да бъде разгледан най-напред, запитващата юрисдикция иска да установи по същество дали член 2, буква а) от Директива 2002/65 трябва да се тълкува в смисъл, че допълнително споразумение към договор за кредит попада в понятието „договор за финансови услуги“ по смисъла на тази разпоредба, когато с допълнителното споразумение се изменя само първоначално уговореният лихвен процент, без да се продължава срокът на кредита или да се изменя неговият размер, и когато първоначалните клаузи на договора за кредит предвиждат сключването на такова допълнително споразумение или, в противен случай, прилагането на променлив лихвен процент.
- 23 Най-напред следва да се отбележи, както е посочила генералният адвокат в точка 45 от своето заключение, че с Директива 2002/65 по принцип се прави пълна хармонизация в областите, които урежда, и следователно текстът ѝ трябва да получи тълкуване, общо за всички държави членки (вж. в този смисъл решение от 11 септември 2019 г., Romano, C-143/18, EU:C:2019:701, т. 34 и 55).
- 24 Съгласно постоянната практика на Съда, както от изискванията за еднакво прилагане на правото на Съюза, така и от принципа за равенство следва, че разпоредба от правото на Съюза, чийто текст не съдържа изрично препращане към правото на държавите членки с оглед на определянето на нейния смисъл и обхват, трябва по принцип да получи самостоятелно и еднакво тълкуване навсякъде в Европейския съюз, при което да се отчита не само съдържанието, но и контекстът ѝ и целта, преследвана с правната уредба, от която тя е част (решение от 23 май 2019 г., WB, C-658/17, EU:C:2019:444, т. 50 и цитираната съдебна практика).

- 25 Що се отнася до текстуалното съдържание на понятието „договор за финансови услуги“, което фигурира в член 2, буква а) от Директива 2002/65, следва да се отбележи, че упоменаването на „финансовите услуги“ в неговите рамки е отличителният белег на това понятие, тъй като целта е да се очертае определена категория договори.
- 26 Член 2, буква б) от тази директива определя понятието „финансова услуга“ като всяка услуга от банково, кредитно, застрахователно, лично-пенсионно, инвестиционно или платежно естество.
- 27 Що се отнася конкретно до договора за кредит, Съдът вече е имал повод да уточни, че същественото задължение в неговите рамки е самото предоставяне на заетата сума, докато задължението на заемателя да върне тази сума е само последица от изпълнението на престацията на заемодателя (решение от 15 юни 2017 г., Kareda, C-249/16, EU:C:2017:472, т. 41).
- 28 Що се отнася, на следващо място, до контекста, в който се вписва член 2, буква а) от Директива 2002/65, трябва да бъде посочено, както основателно отбелязват и запитващата юрисдикция, и генералният адвокат в точка 41 от своето заключение, че в случаите на договори за финансови услуги, обхващащи „начално споразумение за услуги“, следвано от други операции, в съответствие с член 1, параграф 2, първа алинея от посочената директива нейните разпоредби се прилагат само за началното споразумение за услуги. Съображение 17, второ изречение от тази директива уточнява в тази връзка, че добавянето на нови елементи към началното споразумение не представлява „операция“, а допълнителен договор, по отношение на който се прилага същата директива.
- 29 С оглед на дадените в това съображение 17 примери за операции следва да се приеме, че определянето с допълнително споразумение на нов лихвен процент в изпълнение на вече предвидена в първоначалния договор клауза за предоговаряне, която при липса на съгласие налага заместваща клауза, въвеждаща променлив лихвен процент, не съставлява нито операция по смисъла на член 1, параграф 2, първа алинея от Директива 2002/65, нито добавяне на елементи към началното споразумение.
- 30 В този смисъл както от буквалното, така и от систематичното тълкуване на член 2, буква а) от Директива 2002/65 следва, че за „договор за финансови услуги“ трябва да се счита договорът, предвиждащ предоставянето на такива услуги. Това условие обаче не е изпълнено в случай, при който — както по делото, предмет на главното производство — с разглежданото допълнително споразумение само се адаптира лихвеният процент, дължим срещу вече уговорена услуга.
- 31 Това тълкуване се потвърждава от анализа на други разпоредби от Директива 2002/65, от които следва, че тя по принцип обхваща споразуменията, които се отнасят до същественото задължение, което доставчикът трябва да изпълни. В този смисъл член 3 от тази директива предвижда, че потребителят трябва по-конкретно да бъде напълно информиран относно идентификацията на доставчика или основните характеристики на финансовата услуга, включително относно наличие или отсъствие на право на оттегляне от договора. В случая на допълнително споразумение, отнасящо се само до лихвения процент, повторното информиране на потребителя относно посочените аспекти би било лишено от интерес.
- 32 Що се отнася, накрая, до целта на Директива 2002/65, следва да се констатира, че в съответствие със съображения 3 и 13, тя има за цел да осигури високо ниво на защита на потребителите, за да се повиши доверието им в дистанционните продажби и да се осигури свободното движение на финансовите услуги.
- 33 Подобна цел не изисква непременно в случаите, при които в съответствие с първоначална клауза по договор за кредит с допълнително споразумение към него се определя нов лихвен процент, това допълнително споразумение непременно да се квалифицира като нов договор за финансови услуги.

- 34 С оглед на изложеното на втория въпрос следва да се отговори, че член 2, буква а) от Директива 2002/65 трябва да се тълкува в смисъл, че допълнително споразумение към договор за кредит не попада в понятието „договор за финансови услуги“ по смисъла на тази разпоредба, когато с допълнителното споразумение се изменя само първоначално уговореният лихвен процент, без да се продължава срокът на кредита или да се изменя неговият размер, и когато първоначалните клаузи на договора за кредит предвиждат сключването на такова допълнително споразумение или, в противен случай, прилагането на променлив лихвен процент.

По първия въпрос

- 35 Предвид отговора, даден на втория въпрос, не следва да се отговаря на първия въпрос.

По съдебните разноски

- 36 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

Член 2, буква а) от Директива 2002/65/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 септември 2002 година относно дистанционна търговия на потребителски финансови услуги и за изменение на Директива 90/619/ЕИО на Съвета и на Директиви 97/7/ЕО и 98/27/ЕО трябва да се тълкува в смисъл, че допълнително споразумение към договор за кредит не попада в понятието „договор за финансови услуги“ по смисъла на тази разпоредба, когато с допълнителното споразумение се изменя само първоначално уговореният лихвен процент, без да се продължава срокът на договора за кредит или да се изменя неговият размер, и когато първоначалните клаузи по кредита предвиждат сключването на такова допълнително споразумение или, в противен случай, прилагането на променлив лихвен процент.

Подписи